

İbnü'l-Münâdî için İbnü'n-Nedîm "kura-at üstadı" derken Ebû Amr ed-Dânî onun seçkin bir mukrî olduğunu, bu hususta eskilerden intikal edenleri iyi bildiğini, Arap dili konusunda da zirvede bulunduğunu söylemiş. hakkında sika ve me'mûn terimlerini kullanmıştır (Zehebî, *Ma'rîfetü'l-kurrâ*, II, 563). Hatîb el-Bağdâdî de İbnü'l-Münâdî'yi sika, emîn ve sadûk diye tanıtmış ve rivayet ettiği hususlarda hüccet sayıldığını belirtmiştir (*Târîhu Bağdâd*, IV, 69). İbnü'l-Cevzî, eserlerinden kendi hattıyla yazılmış bir parçanın eline geçtiğini kaydettikten sonra onda hiçbir kitapta bulunamayacak bilgiler mevcut olduğunu söylemiştir. İbnü'l-Cevzî'nin naklettiğine göre İbnü'l-Münâdî'yi öven âlimlerden biri de Ebû Yûsuf el-Kazvînî olup bu zat onun sözlerinde faydasız hiçbir şeyin bulunmadığını ve rivayetle dirayeti birleştirebildiğini belirtmiş, Zehebî de, "Kurranın ileri gelenlerindendi" demiştir (*Tezkiretül-huffâz*, III, 850). İbnü'l-Münâdî'nin ahlâkı hakkında Hatîb el-Bağdâdî'nin Ebû'l-Fazl Ubeydullah b. Ahmed b. Ali es-Sayrafi'den naklettiği bir rivayet daha sonraki bazı kaynaklarda yer almıştır. Buna göre Ebû'l-Fazl es-Sayrafi onun sert mizaçlı ve kötü huylu bir insan olduğunu söylemiş, bu sebeple kendisinden yapılan rivayetlerin yaygınlık kazanmadığını ileri sürmüştür.

Eserleri. İbnü'n-Nedîm, İbnü'l-Münâdî'nin çoğu Kur'an ilimlerine dair olmak üzere çeşitli alanlarda 120'den fazla eseri bulunduğunu söylemiş, Ebû Yûsuf el-Kazvînî ise Kur'an ilimleri konusunda 440'tan fazla çalışması olduğunu, bunlardan yirmi birini kendisinin bildiğini belirtmiştir (İbnü'l-Cevzî, XIV, 66). Hatîb el-Bağdâdî ve İbn Ebû Ya'lâ'nın kaydettiklerine göre onun eserlerinin çoğundan haberdar olunmamıştır. İbnü'l-Münâdî'nin günümüze ulaştığı bilinen tek kitabı *Müteşâbihü'l-Kur'ânî'l-azîm* olup bir nüshası İskenderiye'de el-Mektebetü'l-belediyye'de (nr. 1993 d.) bulunmaktadır (Sezgin, I, 44). Eser Abdullah b. Muhammed el-Guneymân'ın tahkikiyle yayımlanmıştır (Medine 1408; Demenhûr 1414/1993). Kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *İhtilâfû'l-aded*, *Kitâbü Du'â'i en-vâ'il-isti'âzât min sâ'iri'l-âfât ve'l-âhât*, *Efvâcû'l-kurrâ*, *Nâsihu'l-Kur'ân* ve *mensûhuh*, *Kitâbü'l-Melâhim*, *et-Târîh*, *Kitâbü'l-Menâsik*, *Müsnedü'l-aşere*, *Kitâbü Kellâ*, *Fezâ'ilü'l-Kur'ân*, *Kitâbü'l-Müderresin*, *Cüz' fihi'l-Hağır*.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Münâdî, *Müteşâbihü'l-Kur'ân* (nşr. Abdullâh b. Muhammed el-Guneymân), Demenhûr 1414/1993, neşredenin girişi, s. 5-16; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Şüveymî), s. 184-185; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, IV, 69-70; İbn Ebû Ya'lâ, *Taba-kâtü'l-Hanâbile*, II, 3-6; Sem'ânî, *el-Ensâb*, V, 385-386; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, XIV, 65-66; Zehebî, *Tezkiretül-huffâz*, III, 849-850; a.mlf., *Ma'rîfetü'l-kurrâ* (Altıkulaç), II, 563-564; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 331-350*, s. 134-135; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, XV, 361-362; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 219; İbnü'l-Cezzerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, I, 44; II, 194; Burhâneddin İbn Müflih, *el-Makşadü'l-erşed* (nşr. Abdurrahman b. Süleyman el-Useymin), Riyad 1410/1990, I, 85-86; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, I, 300-301; Dâvudî, *Tabakâtü'l-müfessirin*, I, 33-34; Keş-fü'z-zunûn, II, 1921; Sezgin, GAS, I, 44; Muhammed Hâdî Müezzîn-i Câmî, "İbn Münâdî", *DMBİ*, IV, 693-694.

TAYYAR ALTIKULAÇ

İBNÜ'L-MÜNÂSİF

(ابن المنصف)

Ebû Abdillâh Muhammed b. İsâ
b. Muhammed b. Asbağ
b. el-Münâsîf el-Ezdî el-Kurtubî
(ö. 620/1223)

Âlim, edip, şair ve kadî.

Receb 563'te (Nisan 1168) Mehdiye'de doğdu. Murâbıtlar'ın Endülüs'teki hâkimiyetlerinin zayıflaması üzerine ülkede iç karışıklıklar yaygınlaşınca babası Kurtuba'dan (Cordoba) ayrılarak İfrîkiye'ye gitti ve Kayrevan'a yerleşti (539/1144), ardından Tîlîmsân'a geçerek burada ikamet etmeye başladı. İbnü'l-Münâsîf başta dedesi ve babası olmak üzere İbn Dihye el-Kelbî, İbnü'l-Murâdî diye bilinen Tunus Kadısı Ebû'l-Haccâc Yûsuf b. İsmâil el-Mahzûmî, İbn Ebû Derka, Ebû İshak el-Kâfî, Ebû Bekir Atîk b. Ali el-Fasîh ve Abdullâh Muhammed b. Abdurrahman et-Tûcîbî gibi âlimlerden dinî ve edebî ilimleri tahsil etti. Bir süre Belensiye'de (Valencia) kadılık yaptı. Burada bulunduğu sırada İbnü'l-Ebbâr ile görüştü (608/1211). Daha sonra Mürsiye (Murcia) kadılığına tayin edildi; ardından başarıyla yürüttüğü bu görevinden ayrılarak Kurtuba'ya yerleşti. İbn Saîd el-Mağribî onun hacca gittiğini, bir süre de Mısır'da kaldığını bildirmekteyse de tarih vermemektedir (*el-Muğrib*, I, 105). Kendisi, 614'te (1217) kalemeye aldığı *ed-Dürretü's-seniyye* adlı eserinde ölmeden önce Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret etmeyi arzuladığından bahsettiğine göre hacca bu tarihten sonra gitmiş olmalıdır. İbnü'l-Münâsîf, haya-

tının son döneminde Muvahhidler'in başşehri olan Merakeş'te ikamet etti. Burada Abdülmü'min el-Kûmî'nin yaptırdığı Kütübiyye (Kütübiyyîn) Camii'nde imamlık ve hatiplik görevinde bulundu, çok sayıda öğrenci yetiştirdi. 18 Rebîülâhîr 620'de (21 Mayıs 1223) Merakeş'te vefat etti. İbnü'l-Münâsîf'ın kadılık görevi sırasında âdil davrandığı, dönemindeki fikrî kargaşayı eleştirdiği, ictihad taraftarı olduğu, Mâlikî olmasına rağmen Şâfiî mezhebine meylettiği belirtilmektedir.

Eserleri. 1. *Tenbihü'l-hükkâm 'alâ me'âhizi'l-aḥkâm*. Fıkıh kitaplarından ve meşhur âlimlerin sözlerinden derlenerek meydana getirilmiştir. Beş bölümden oluşan eserin birinci bölümünde kadılının ilmi ve ahlâkî nitelikleri üzerinde durulmuş, ikinci bölümde şahitliğin kabulüne, üçüncü bölümde hükmün izahına, dördüncü bölümde hükümlerin icra edilmesine, beşinci bölümde şer'î hükümlerin ikamesinin sağlanmasına dair konular ele alınmıştır. Ayrıca İmam Mâlik ile İmam Şâfiî ve Ebû Hanîfe'nin görüşleri arasındaki bazı benzerlikler de tesbit edilmiştir. İbnü'l-Münâsîf eseri hazırlarken Mâlikî fıkının ana kitaplarına başvurmuş, özellikle İmam Mâlik ile onun talebesi Ebû Abdullâh Abdurrahman İbnü'l-Kâsım, İbn Sahnûn, İbn Habîb es-Sülemî, Eşheb el-Kaysî, Asbağ b. Ferec gibi âlimlerin eserlerinden faydalanmıştır. İbn Gâzî el-Fâsî, Meyyâre el-Fâsî ve Burhâneddin İbrâhim b. Ferhûn *Tenbihü'l-hükkâm*'ı kaynak olarak kullanmışlardır. Eserin mağrib hattıyla yazılmış iki nüshasından biri Tunus Sâdıkiyye Kütüphanesi'nde (nr. 8241), diğeri Tunus Dârü'l-kütübi'l-vatanîyye'dedir (nr. 8892). Tunuslu müellif Abdülhafız Mansûr bu iki nüshayı karşılaştırarak neşretmiş (Tunus 1988), eser ayrıca Nefî b. Mutlak el-Hârisî tarafından Medine el-Câmiatü'l-İslâmiyye'de doktora tezi olarak hazırlanıp iki cilt halinde yayımlanmıştır (Medine 1410/1989). 2. *Kitâbü'l-Müzhebe (Müzehhebe) fi naẓmi's-şifât mine'l-hulâ ve's-şiyât*. 590'da (1194) yazılmış 432 beyitlik bir manzume olup eserde insan organları ve özellikleri anlatılmaktadır. Joachim M. Peñuela bu manzume üzerinde "*Die Goldene*" des *Ibn al-Munâsîf* adıyla bir doktora çalışması yapmış ve çalışmasını Almanca notlarla birlikte neşretmiştir (Berlin 1941; Frankfurt 1996). 3. *ed-Dürretü's-seniyye fi muḳteda'l-me'âlimi's-Sünniyye*. İbnü'l-Münâsîf 7002 beyitten oluşan bu eserin de iman, İslâm, kâfir, münâfık, zındık,

mülhid, fâsik, zâlim, fâcir gibi terimleri anlatmış; Sünnî bakış açısıyla Mürcie, Mu'tezile, Râfiziye gibi görüşler hakkında bilgi vermiştir. 4. *Faşlû's-selem*. Müellif bu eserini, Kadî Abdülvehhâb b. Ali b. Nâsir el-Bağdâdî'nin Mâlikî fıkına dair *Kitâbü't-Telkîn* adlı kitabını açıklayıp tamamlamak amacıyla yazmıştır. 5. *Ebvâbü'n-nazmî'l-cümeli'l-mu'akkıbe li-Kitâbi'l-Müzhebe* (*Kitâbü'l-Mu'akkıbe fi's-şifât li-Kitâbi'l-Müzhebe*). *Kitâbü'l-Müzhebe*'ye ek olarak kaleme alınan 568 beyitlik manzumede deve, siğir, koyun, geyik gibi hayvanların özellikleri anlatılmaktadır. 6. *Kitâbü'l-İncâd fi ebvâbi'l-cihâd*. İbnü'l-Münâsîf, Emîr Abdülmü'min el-Kûmî'nin teklifi üzerine kaleme aldığı eserde cihâdin âdâb ve ahkâmını açıklamaktadır. 7. *Kaşîde*. Eserde, her mısırın sonunda yer alan "acûz" kelimesi her defasında farklı anlamda kullanılmıştır. 8. *Ma-kâle fi'l-îmânî'l-lâzime* (*Tenbihû'l-hük-kâm*, neşredenin girişi, s. 11-14; Peñuela, s. 10-13; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 910).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Münâsîf, *Tenbihû'l-hük-kâm 'alâ me'â-hizi'l-ahkâm* (nşr. Abdülhafîz Mansûr), Tunus 1988, neşredenin girişi, s. 7-16; İbnü'l-Ebbâr, *et-Tekmil*, Madrid 1886, s. 325-326; İbn Saîd el-Mağribî, *el-Muğrib*, I, 105-106; İbn Abdül-melik, *ez-Zeyl ve'l-tekmil* li-kitâbeyi'l-Mevşûl ve's-Şıla (nşr. Muhammed b. Şerîfe), Rabat 1984, I, 344-351; Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî, *Neylû'l-ibtihâc*, Trablus 1408/1989, s. 379; *el-Hulelû's-sündüsiyye*, I, 681; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, I, 177-178; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 910; Joachim M. Peñuela, "Die Goldene" des Ibn al-Munâsîf, Berlin 1941 → Frankfurt 1996, s. 10-13; Ziriklî, *el-A'âm*, VII, 214; M. Abdullah İnân, *Asrû'l-Murâbiûtin ve'l-Muvahhidîn fi'l-Mağrib ve'l-Endelûs*, Kahire 1383/1964, II, 691; Abbas b. İbrâhîm, *el-İ'lâm*, IV, 181-184; M. J. Viguera Molins, "La censura de costumbres en el Tanbih al-Hukâm de Ibn al-Munâsîf (1168-1223)", *Actas de las II Jornadas de cultura Árabe e Islámica*, Madrid 1985, s. 591-611.

İSMAİL CERAN

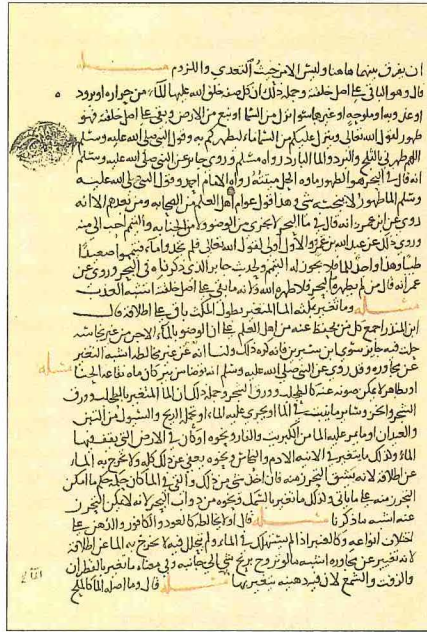
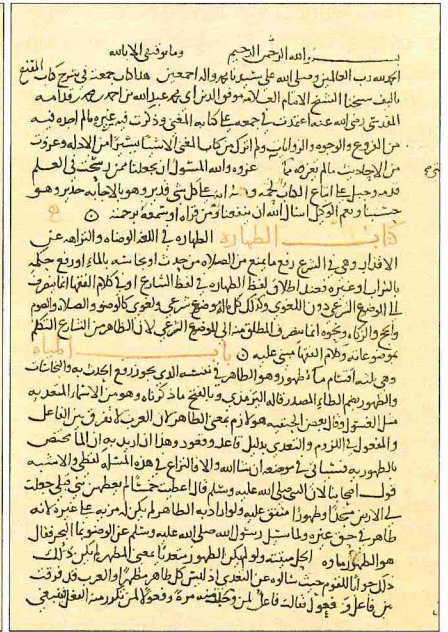
İBNÜ'L-MÜNECCÂ

(ابن المنجأ)

Ebü'l-Berekât Zeynüddin el-Müneccâ
b. Osmân b. Es'ad
b. el-Müneccâ ed-Dimaşkî
(ö. 695/1296)

Hanbelî fakihî.

10 Zilkade 631 (7 Ağustos 1234) tarihinde Dimaşk'ta doğdu. Büyük dedesine nisbetle İbnü'l-Müneccâ diye tanındı. Çoğunluğu Halep yakınlarındaki Maarretünnu'mân mevkiine yerleşen Tenûh kabilesinden olduğu için Maarî ve Tenûhî nisbe-

İbnü'l-Müneccâ'nın *el-Mümti' şerhu'l-Muknî'* adlı eserinin ilk iki sayfası (TSMK, III. Ahmed, nr. 1134)

leriyle de anılır. Dedesi Es'ad ile amcası Şemseddin Ömer Harran'da kadılık yapmıştır. Babası İzzeddin Osman da hadis ve fıkıh öğrenimi görmüş, pek çok vakfın kurulmasına öncülük etmiştir. Ebü'l-Hasan İbnü'l-Mukayyir, Ca'fer el-Hemedânî ve Ebü'l-Ganâim Emînüddin Sâlim b. Hasan b. Hibetullah'ın ders halkasına katılan İbnü'l-Müneccâ, Alemüddin es-Sehâvî ve İbn Mesleme gibi âlimlerden hadis dinledi. Kemâleddin et-Tiflîsî'den fıkıh usulü, İbn Mâlik et-Tâî'den nahiv dersleri aldı. Fıkıh, usûl-i fıkıh, kelâm, tefsir, nahiv sahalarında yetiştirdi ve Dimaşk'ta Hanbelî mezhebinin otoritesi haline geldi. Telif, öğretim ve fetva faaliyetleriyle meşgul oldu. Otuz yıl boyunca Emeviyye Camii'nde, ayrıca Hanbeliyye ve Sadriyye medreselerinde ders verdi. Takıyyüddin İbn Teymiyye, İbnü'l-Attâr, Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî, Bîrzâlî, Takıyyüddin Abdullâh b. Muhammed b. Ebû Bekir ez-Zerîrânî gibi âlimler onun talebeleri arasında yer alır. İbnü'l-Müneccâ 4 Şâban 695'te (7 Haziran 1296) Dimaşk'ta vefat etti ve Kâsiyûn'daki aile kabristanına defnedildi.

Eserleri. 1. *el-Mümti' şerhu'l-Muknî'*. Muvaffakuddin İbn Kudâme el-Makdisî'nin Hanbelî fıkına dair eserinin şerhi-dir. Dört ciltten ibaret olan kitabın II. cildi Chester Beatty Library'de (nr. 4662 ve 5128), diğer ciltleri ise Topkapı Sarayı Mü-

zesi Kütüphanesi'nde (III. Ahmed, nr. 1134, 1192) kayıtlıdır. Bir nüshası da Dârû'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de bulunmaktadır (Burhâneddin İbn Müflih, III, 42). 2. *Şerhu'l-Maḥşûl*. Fahreddin er-Râzî'nin usûl-i fıkıhla ilgili eserinin şerhi olup tamamlanmamıştır. 3. *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Kerîm*.

BİBLİYOGRAFYA :

Zehebî, *Düvelü'l-İslâm*, Beyrut 1405/1985, s. 391; Küttübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, II, 263; IV, 82; Ebü'l-Mehâsin el-Hüseynî, *Zeylû Tezkireti'l-huf-fâz* (nşr. M. Zâhid el-Kevserî), Dimaşk 1347, s. 92; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XIII, 345; İbn Habîb el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebiḥ fi eyyâmî'l-Manşûr ve benîh* (nşr. M. Muhammed Emîn), Kahire 1976, I, 190-191; İbn Receb, *ez-Zeyl 'alâ Ṭaba-kâti'l-Hanâbile*, Kahire 1372/1952-53, II, 332-333; Makrîzî, *es-Sülûk*, I/3, s. 817; İbn Tağrîberdî, *en-Nücâmü'z-zâhire*, VIII, 77-78; Burhâneddin İbn Müflih, *el-Maḥṣadü'l-ersed* (nşr. Abdurrahman b. Süleyman el-Useymin), Riyad 1410/1990, III, 41-42; Nuaymî, *ed-Dâris fi târîhi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, II, 73, 120-121; Ebü'l-Yümn el-Uleymî, *el-Menhecû'l-aḥmed* (nşr. Abdülkâdir el-Arnaûṭ v.dğr.), Beyrut 1997, IV, 81, 241, 245, 347-348; Dâvûdî, *Ṭaba-kâtü'l-müfessîrin*, II, 334-336; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 433; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 688; A. J. Arberry, *The Chester Beatty Library, A Handlist of the Arabic Manuscripts*, Dublin 1955, VI, 50; VII, 44; Karatay, *Arapça Yazmalar*, II, 739-742; Abdullah b. Ali es-Sübeiy, *ed-Dürü'l-münâḥḥad fi esmâ'i kütübî mezhebi'l-İmâm Ahmed* (nşr. Câsim b. Süleyman Füheyd ed-Devserî), Beyrut 1410/1990, s. 39.

CENGİZ KALLEK